

Koncertlivets hukommelse

Et blik på koncertprogrammer som kildemateriale - i hundredåret for Småtrykssamlingens oprettelse

Afseniorforsker Claus Røllum-Larsen

En af de væsentligste kilder til beskrivelse af musiklivet - dets art og omfang - er trykte koncertprogrammer. Med det offentlige koncertlivs opståen i 1800-tallet kom der et behov for sådanne programmer, for dels øgedes antallet af koncerter i forhold til de mere private koncerter i de musikalske selskaber og foreninger i slutningen af 1700-tallet, dels, og nok så vigtigt, henvendte koncerterne sig nu til en stadig bredere skare af lyttere, for hvem de opførte komponister og værker ikke kunne forventes kendte. Herudover blev de trykte programmer en form for signaler til omverdenen om de betydelige koncertforetagender, der så dagens lys fra 1830'erne, og de blev en slags souvenirs fra de store koncertoplevelser. Programmerne fra *Musikforeningen*, der blev grundlagt i 1836, bærer præg af disse funktioner, men endnu tydeligere ses det på dem der benyttedes i *Cæciliaforeningen* (stiftet 1851) fra slutningen af 1800-tallet; denne forenings ambitiøse repertoirepolitik afspejles i de elegante programblade på udsøgt blødt papir i relativt stort format. At Det Kongelige Bibliotek er i besiddelse af komplette samlinger af disse store foreningers koncertprogrammer er ikke mærkeligt. Foruden de

af pligtafleveringsloven af 1697, har biblioteket overtaget begges arkiver. Ydermere synes foreningernes programmer at være blevet bevaret i ret stort omfang, muligvis fordi det har været nærliggende for foreningernes medlemmer at gemme programmerne, som udgjorde en helhed og dermed en dokumentation for den enkelte forenings virksomhed. Men det billede, der tegner sig af koncertlivet, er selvfølgelig langt mere omfattende og differentieret; til de mange enkeltstående koncerter i byens koncertsale eller kirker har der naturligvis også været trykte programmer, men i modsætning til hvad der gælder for foreningskoncerterne, kan man ikke umiddelbart afgøre, hvor meget der her, trods pligtafleveringsloven, mangler i Det Kongelige Biblioteks Småtrykssamling.

Koncertprogrammerne, der næsten altid er daterede eller lader sig datere, opviser en stor spredning, hvad angår informationsmængde og kvaliteten af de enkelte oplysninger. Der er således langt fra de programmer, der blot benytter genrebetegnelser som "Arie" eller "Symphonie" uden præcisering af musikværkets nummer i en rækkefølge, toneart, opusnummer osv., til eksempelvis de programmer, der findes fra nogle af organisten Finn Reiff's koncerter i 1960'erne, hvor ethvert værk er kortfattet, men entydigt beskrevet, og hvor de valgte orgelregistreringer til hver enkelt komposition er angivet; illustration nr. 1 viser et af disse programmer, hvor registreringerne er indført i et koordinatsystem. I dette tilfælde er der tale om en slags opførelsesrapport, som i sjældnen grad dokumenterer den spillendes intentioner. Tilløb til en sådan form for dokumentation finder man allerede omkring år 1900, da dirigenten Joachim Andersen i

Das Orgelbüchlein SAMTLIGE KORALER	KORALLE				LITURGIEN				SONG				POLA				PRAKTIK				ANDRE			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1. Die Kunst der Heiligkeit																								
2. Die Kunst der Heiligkeit																								
3. Die Kunst der Heiligkeit																								
4. Die Kunst der Heiligkeit																								
5. Die Kunst der Heiligkeit																								
6. Die Kunst der Heiligkeit																								
7. Die Kunst der Heiligkeit																								
8. Die Kunst der Heiligkeit																								
9. Die Kunst der Heiligkeit																								
10. Die Kunst der Heiligkeit																								
11. Die Kunst der Heiligkeit																								
12. Die Kunst der Heiligkeit																								
13. Die Kunst der Heiligkeit																								
14. Die Kunst der Heiligkeit																								
15. Die Kunst der Heiligkeit																								
16. Die Kunst der Heiligkeit																								
17. Die Kunst der Heiligkeit																								
18. Die Kunst der Heiligkeit																								
19. Die Kunst der Heiligkeit																								
20. Die Kunst der Heiligkeit																								
21. Die Kunst der Heiligkeit																								
22. Die Kunst der Heiligkeit																								
23. Die Kunst der Heiligkeit																								
24. Die Kunst der Heiligkeit																								
25. Die Kunst der Heiligkeit																								
26. Die Kunst der Heiligkeit																								
27. Die Kunst der Heiligkeit																								
28. Die Kunst der Heiligkeit																								
29. Die Kunst der Heiligkeit																								
30. Die Kunst der Heiligkeit																								
31. Die Kunst der Heiligkeit																								
32. Die Kunst der Heiligkeit																								
33. Die Kunst der Heiligkeit																								
34. Die Kunst der Heiligkeit																								
35. Die Kunst der Heiligkeit																								
36. Die Kunst der Heiligkeit																								
37. Die Kunst der Heiligkeit																								
38. Die Kunst der Heiligkeit																								
39. Die Kunst der Heiligkeit																								
40. Die Kunst der Heiligkeit																								
41. Die Kunst der Heiligkeit																								
42. Die Kunst der Heiligkeit																								
43. Die Kunst der Heiligkeit																								
44. Die Kunst der Heiligkeit																								
45. Die Kunst der Heiligkeit																								
46. Die Kunst der Heiligkeit																								
47. Die Kunst der Heiligkeit																								
48. Die Kunst der Heiligkeit																								
49. Die Kunst der Heiligkeit																								
50. Die Kunst der Heiligkeit																								

Ill. 1. Program fra koncert med organisten Finn Reiff i Trinitatis Kirke den 27. januar 1960. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

programmerne til nogle af sine *Palæ-Koncerter* angav orkesterbesætningen, og denne praksis blev senere taget op af Frederik Schnedler-Petersen i *Københavns Filharmoniske Selskab*, men først langt senere er sådanne besætningsoplysninger blevet gængse hos flere store orkestre.

Det siger sig selv, at den sidste type programmer, der rummer den udførlige dokumentation, er betydelig mere anvendelig til forskningsformål end den første, men selv om alle ønskelige oplysninger er til stede, bør man ikke forledes til at tro, at informationerne uden videre kan tages for gode varer. Tværtimod kan der let være foretaget ændringer i programmerne, uden at det

fremgår af teksten. I nogle tilfælde er koncertprogrammet sendt til trykning i så god tid før koncerten, at det ikke har været muligt at indføre ændringer i teksten, og programmet er derefter blevet pligt-afliveret. I andre tilfælde er der på selve koncert-aftenen blevet ændret i programmet fx pga. sygdom. Denne sidste type ændringer er selvfølgelig heller ikke blevet indført i programmet, og man bliver umiddelbart kun opmærksom på dem, hvis der er indlagt et rettellesblad (gerne på farvet papir), eller - men det gælder naturligvis ikke de pligt-afliverede programmer - hvis koncertgænger har noteret i det. Det er selvfølgelig også forekommet, at koncerten er blevet aflyst, efter at programmet er blevet trykt og senere pligt-afliveret af bogtrykkeren.

SKANDINAVISK
MUSIKFORLAG

Odd Fellow Palmets mindre Sal, Torsdag 23. Oktober 1913 Kl. 8

1913-14

GUDRUN SEVERINS

K L A V E R A F T E N

BACH-BUSONI: Chaconne af Solo-Violinsonate i D-Moll

SCHUMANN, ROB: Opus 11, Sonate, Fis-Moll
Introduktion, un poco Adagio
Allegro vivace
Aria
Scherzo et Intermezzo
Finale

BRAHMS, JOHS: Opus 24, Variationer og Fuga over et Tema
af HÄNDEL

CHOPIN: a Scherzo, Cis-Moll, Opus 39

b Nocturne, C-Moll, Opus 48, Nr. 1

c Polonoise, As-Dur, Opus 53

FLYDELI BLØTTNER
for Oscar
LARSEN & PETERSEN

Udgivet: KVE

K Ø B E N H A V N

Bogtryk: 500.10.13

EDMONT & PETERSEN-KØBEN

Ill. 2. Det er ikke almindeligt, at koncertprogrammer har særlige æstetiske kvaliteter; men der er dog undtagelser. Dette program fra en koncert med pianistinden Gudrun Severins den 23. oktober 1913 er således designet af den kendte arkitekt Knud V. Engelhardt (1882-1931). (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

Verifikation af koncertprogram-
mernes oplysninger er i bund og
grund en uhyre vanskelig sag. Der
findes tilfælde, hvor en avis anmeldelse af
koncerten kan kaste lys over situationen,
men ikke sjældent er anmeldelserne af en
sådan karakter, at det er umuligt på grundlag
af dem med sikkerhed at afgøre fx et værks
identitet. Med henblik på verifikation af
opførelser kan det derimod være nyttigt at ty
til scrapbøger med programmer eller
deciderede programsamlinger, som stammer
fra udøvende kunstnere. I Småttryks-
samlingen findes flere eksempler på denne
kildetype, som kan rumme værdifulde
tilskrifter. De fleste af bindene stammer fra
udøvende kunstnere, og indholdet er som
følge deraf centreret omkring disses virksom-
hed. Særlig interesse påkalder sig imidlertid
den samling af indbundne koncert-
programmer, der er opbygget af musik-
historikeren Angul Hammerich (1848-
1931), som fra 1880 var musikanmelder
ved *Nationaltidende*. Samlingen, der dækker
årene 1878-1901, skiller sig ud fra det
meste af det øvrige programmateriale i
Småttrykssamlingen ved at være dokumenta-
tion af én mands koncertbesøg i en årrække.
Heldigvis var Hammerich en særdeles flittig
koncertgænger, så man savner ikke meget,
når man gennemser hans bind med pro-
grammer. Til forskel fra det pligt afleverede
stof er de fleste af Hammerichs programmer
så at sige redskaber fra hans anmelder-
værksted. Her kunne han orientere sig i det
spillede, og her kunne han, om nødvendigt,
notere små oplysninger. Således udgør denne
programsamling for det første en dokumenta-
tion af Hammerichs anmelderarbejde,¹ for
det andet giver den med sit brede udsnit af
programmer et særdeles godt indblik i
Københavns koncertliv i perioden, ikke
mindst fordi den er ordnet kronologisk uden

Fisk Jubilee Singers.

Mrs. **Maggie L. Porter-Cole**, Soprano and Musical Directress.   Mr. **Charles S. Johnson**, First Bass.
 Mrs. **T. J. Thomas**, Soprano.   Mr. **J. N. Caldwell**, Second Bass.
 Miss **Corra C. Cole**, Contralto.   Mr. **Charles Sumner Byron**, Accompanist.
 Mr. **Charles M. Lewis**, First Tenor.   Mr. **Charles Mumford**, Im-
 Mr. **C. W. Payne**, Second Tenor.   pressario.

*****

De fleste af Sangene paa „Fisk Jubilee Singers“ Program ere Negersange fra de amerikanske Sydstater. Negerbefolkningen i disse Stater var Slaver, indtil de efter Borgerkrigen i 1865 blev befrieede. Nogle af disse Selskabs Medlemmer ere fødte Slaver. Sangene, som ere simple i deres Bygning, men melodiose, ere for en stor Del af reeliges Karakter og bære Præget af Slavernes varme Tro paa deres endelige Befrielse og Haab om en derpaa følgende lykkelige Tilværelse. De have i høj Grad vundet den civilisereds Verdens Sympati.

*****

1ste Koncert

Tirsdag den 26de Marts 1895 Kl. 8
i Koncertpalæets store Sal.

PROGRAM:

I.

1. Steal away to Jesus . . . . . Negro Melody.
Followed by the Lord's Prayer.
2. Some of these mornings . . . . . Negro Melody.
3. Bass Solo, The Armorer's song, from „Robin Hood“. De Koen.
Mr. J. N. Caldwell.
4. The Ten Virgins . . . . . Negro Melody.
5. My good Lord's been here . . . . . Negro Melody.
6. Male Quartette, Marguerite . . . . . Boardman.

II.

7. Jingle Bells; a sleigh ride piece . . . . . White.
8. We shall walk through the valley of the shadow
of death . . . . . Negro Melody.
9. Tenor Solo. Mena . . . . . Always.
10. O' yes! . . . . . Negro Melody.
11. Soprano Solo. Siccato Polka . . . . . Müller.
12. Swing low, sweet Chariot . . . . . Negro Melody.
Followed by the Benediction.

Flyget: *Hornung & Møller*

*****

„The Jubilee Singers Historie samt deres Sange“, med Musik, udgivet paa Eugelek af Houghton, Mifflin & Co. i Boston U. S. A., fæst efter Koncerten samt i Hof-Musikhandelen. Pris 4 Kr. Heraf er i Amerika solgt henved 100,000 Eksp.

Ill. 3. Program fra koncert med Fisk Jubilee Singers. (Foto: Det Kongelige Bibliotek).

hensyntagen til koncertrækker, lokaliteter, kunstnere osv., der generelt benyttes til systematisering af Småttrykssamlingen. Ved at kaste et blik i Hammerichs bind får man et vue over Københavns koncertliv, og man kan overbevise sig om, at omfanget af de musikalske tilbud var betragteligt.

Hammerich har ønsket at følge et bredt udsnit af tidens koncerter; man finder således programmer fra de betydelige symfonikoncerter med Det Kongelige Kapel og Johan Svendsen, de

populære *Pale-Koncerter* med Joachim Andersen, fra *Koncertforeningen*, *Cæciliaforeningen*, og selvfølgelig *Musikforeningen*, hvis formand Hammerich var i en årrække. Desuden er kammermusik-soiréerne med medlemmer af Det Kongelige

Kapel og de talrige solistkoncerter med hjemlige og rejsende kunstnere repræsenteret. Særlig opmærksomhed bør man vie programmet fra Fisk Jubilee Singers' koncert i Odd Fellow-Palæets store sal den 26. marts 1895.² Dette program, (Ill. 3) der i øvrigt

1-10. Marts 1895

Den fri Udstillings Bygning.
Vesterbros Passage Nr. 1.

Concert pr. Phonograph

Program:
fra 9de—17de Marts 1895 incl.

1. 23. Regiments Musikkorps New York. Udtog af Operaen »Wang«.
2. Skuespiller Berggreen. Loriots Sang af »Nitouche«.
3. Dansk Militær Orkester. »Hedevig Polka«.
4. Operasanger Cornelius Petersen. Toreadorens Sang af »Carmen«.
5. Clarinet Solo med Piano-Accompagnement. »Barberen i Sevilla«.
6. „The Laughing Song“. (Latter Sang) af Negerkomikeren Mr. Geo Johnston.
7. Baldwins Orkester Boston. Caroussel — Galop.

Kinetoskoperne.

1. Scene fra en Grovsmiede.
2. Texas Jack.
3. Parterregymnastik af Miss Bertoldi.
4. Negerdans.

Phonographen gjengiver med største Nøjagtighed enhver Lyd, som er paaført de roterende Valsere.

Valsernes Hovedbestanddel er Vox og paa den blankt afdrejede Overflade afsætter en lille Saphirstift Mærker af Tale, Sang eller Musik. Saphirstiften er anbragt paa en lille $\frac{1}{12}$ Millimeter tyk Glasplade. Lyden føres igjennem et Talerør eller en Tragt ind paa Glaspladen der derved kommer i Svingninger, som forplante sig til Saphirstiften, der saaledes paa Valsen afsætter de ovenfor nævnte Lydmærker.

Lyden gjængives ved Hjælp af samme Glasplade, kun træder en lille Saphirkugle istedetfor den skarpe Stift. Ved at Kuglen søger ned i de af Stiften frembragte Fordybninger bringes Glaspladen paany i de samme Svingninger, som da Lyden optoges, og det talte, indsungne, eller indspillede gjængives nøjagtigt. En Valse kan afhøres utallige Gange.

Forevisningen finder Sted i den fri Udstillings Bygning
Vesterbros Passage Nr. 1 hver Dag fra Kl. II—9.

Adgang for Phonographen og Kinetoskoperne tilsammen 75 Øre,
Børn 50 Øre.

Kinetoskoperne alene 50 Øre.
Phonographen 50 Øre.

Forevisningerne ophøre Søndagen d. 17. Marts 95.

Chr. Thomas Bogtrykker Vestergade 23-25.

Phonographen, med righoldigt Repertoire kan erholdes til Selkaber, Soiréer etc.

Man bedes henvende sig desangaaende i Stormgade Nr. 3, Sineu.

Ill. 4. Program fra koncert med fonograf den 10. marts 1895. (Det Kgl. Bibliotek).

ikke findes andre steder i Småtryks-samlingen, vidner om et besøg af en gruppe farvede sangere, som fremførte negro spirituals m.m. Københavnerne hørte her eksempler på en musiktradition, som i det følgende århundrede skulle sætte sit præg på størstedelen af musikkulturen. Det er i øvrigt pudsigt, at der kort forinden, nemlig fra den 9. til 17. marts, blev afholdt noget så usædvanligt som en "Concert pr. Phonograph" i Den fri Udstillings bygning på den daværende Vesterbros Passage (se Ill. 4). Her blev foredraget bl.a. "The Laughing Song" af "Negerkomikeren Geo Johnston og en "Negerdans". At vi overhovedet ved noget om denne begivenhed kan vi takke en anden "scrapbogsmager", kontorchef Jacob With, for.

Til spørgsmålet: Hvad kan Småtryks-samlingens koncertprogrammer bruges til i musikforskningsmæssig henseende, må man svare: Foruden til brede repertoireundersøgelser, fx centrerede om en enkelt koncertgivende forening, kan materialet belyse enkeltkunstneres koncertaktivitet. Til disse sidste hører udenlandske musikere på besøg i Danmark; det er således muligt at kortlægge Sergej Rachmaninovs, Fritz Kreislers, Edwin Fischers og mange andres koncerter i København og evt. provinsen. Gennem det måske mest omfattende materiale, *Tivolis*, kan man danne sig et detaljeret indtryk af dette gamle og omfattende etablissemets store koncertvirksomhed. Arbejder man med vokalmusik, kan man være heldig i koncertprogrammer at finde den måske eneste kendte tekst evt. version af sådan til et musikværk. At Småtrykssamlingen desuden rummer materiale fra musikalske foreninger og selskaber (love, repertoirelister, medlemsfortegnelser, regnskaber etc.) samt tryksager

fra engageringsbureauer, instrumenthandlere m.fl. betyder, at samlingen er uvurderlig til levering af oplysninger om musiklivet, samt at den som inspirationskilde må betegnes som noget nær uudtømmelig. Hvis samlingen også i fremtiden skal have værdi som kildemateriale og som sådan kunne dokumentere koncertlivet – være dets "hukommelse" – så skal pligtafleveringsloven fortsat efterleves. For forskningen er det fatalt, hvis et arkivs eller en samlings hukommelse svigter.

Noter:

¹ Hammerichs samling af egne dagbladsanmeldelser beror på Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling.

² Koncerten vil blive behandlet af Heinrich W. Schwab i artiklen "Spirituals im nördlichen Europa. Berichte, Bilder und Kommentare zu den Konzertreisen der Fisk Jubilee Singers im 19. Jahrhundert", *Musik & Forschung* 27 (2002).